

از مهارت روان‌خوانی تا فهم معانی

سید محمد دلبری

رئیس گروه قرآن و معارف اسلامی

شرایط موجود، حدود ۵۰ درصد زمان آموزشی روخوانی در درس قرآن به بیان توضیحات گوناگون پیرامون آیات اختصاص می‌یابد. شورای برنامه‌ریزی گروه قرآن و معارف اسلامی، با وجود معضل مذکور تصمیم گرفت راهکاری بیندیشد تا جایگاه درس قرآن را که در شرایط فعلی تضعیف شده بود، به جایگاه اصلی خود بازگرداند.

۲. دومین عامل اساسی که ضرورت بازنگری در محتوای ارائه شده در دروس تعلیم و تربیت دینی (قرآن و هدیه‌های آسمان) را یادآوری می‌کرد، جدایی مفاهیم دینی از خاستگاه اصلی آن یعنی قرآن کریم بود. در کتاب‌های هدیه‌های آسمان، به‌طور شایسته به ارائه‌ی مفاهیم دینی برگرفته شده از آیات نورانی قرآن کریم توجه نشده بود. صریح‌تر آنکه میان مفاهیم دینی و آیات قرآن کریم ارتباط عینی یا ارتباط بایسته ایجاد نشده است.

از سوی دیگر، کتاب قرآن که وظیفه‌ی ارتقای توانایی دانش‌آموزان در روخوانی و روان‌خوانی قرآن را بر عهده دارد به ارائه‌ی مفاهیم دینی پرداخته است؛ مفاهیمی که یا جزو مفاهیم مطلوب مقطع و پایه‌ی سوم ابتدایی نیست یا در اهداف مطلوب هدیه‌های آسمان گنجانده شده است. این اشکال باعث ناهماهنگی میان دروس مذکور شده است.

خلاصه آنکه سه دلیل سبب بازنگری در نحوه‌ی ارائه‌ی کتاب‌های قرآن و هدیه‌های آسمان در پایه‌ی سوم شده است:

۱. ارتقای جایگاه روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم؛
 ۲. ایجاد ارتباط میان مفاهیم دینی مطرح در پایه‌ی سوم با آیات قرآن کریم؛
 ۳. رفع ناهماهنگی‌ها در ارائه‌ی مطالب و تمرکز هر درس بر رسالت‌های ویژه‌ی خود.
- با عنایت به اهداف مذکور، کتاب‌های قرآن و هدیه‌های آسمان در قالب یک کتاب ارائه شده‌اند که در ادامه به ویژگی‌های آن می‌پردازیم.

اهداف مطلوب تعلیم و تربیت دینی به تناسب سطح دانش فراگیرندگان و نیازهای مخاطبان در طول دوره‌های تحصیلی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه در نظام آموزشی قبل و دو دوره‌ی ابتدایی اول و دوم و متوسطه‌ی اول و دوم، پیگیری می‌شود.

در همین راستا در دوره‌ی ابتدایی، دو درس قرآن و هدیه‌های آسمان قرار داده شده است. این دو عنوان درسی یک هدف را دنبال می‌کنند و آن ارتقای تعلیم و تربیت دینی دانش‌آموزان پایه‌ی سوم ابتدایی است. اما رسالت هر یک از دو عنوان در قالب‌های گوناگون تجلی یافته است. به عبارت دیگر، هر یک از این دروس با استفاده از ظرفیت‌های خاص خود، بخشی از اهداف تربیت دینی را تحقق می‌بخشند. در این میان، درس قرآن با اولویت یادگیری روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم که منبع اصیل و اساسی دین است به دانش‌آموزان ارائه می‌شود و درس هدیه‌های آسمان با هدف و محوریت آموزش مفاهیم دینی، سامان‌دهی شده است.

آسیب‌شناسی‌های انجام شده در مدت‌زمان ارائه‌ی این دروس در قالب برنامه‌ی جدید، حکایت از وجود اشکالاتی است که ضرورت تغییر در محتوای این دروس برای رسیدن به اهداف مطلوب را دوچندان کرده است.

از مهم‌ترین این آسیب‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. رسالت اولیه‌ی درس قرآن کریم در دوره‌ی ابتدایی، به‌ویژه دوره‌ی اول آن، آموزش روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم است. در ساختار موجود کتاب‌های قرآن، علاوه بر بخش قرائت قرآن، مواد آموزشی دیگری از جمله پیام قرآنی، داستان‌های قرآنی، معنای کلمات و عبارات و... قرار داده شده است. وجود فعالیت‌های جنبی نظیر آنچه بیان شد، سبب شده است همکاران محترم در فرایند آموزش روخوانی قرآن کریم به تدریس و ارائه‌ی مفاهیم دینی بپردازند. این در حالی است که درس هدیه‌های آسمان رسالت آموزش مفاهیم را بر عهده دارد. بنابراین در

کنند و آسیب‌های فعلی را افزایش دهند. از این رو در کتاب جدید ساختاری ارائه شده است که ضمن ارتقای جایگاه قرائت، تلفیق مفاهیم دینی و آیات نورانی قرآن کریم در سطح اولیه اتفاق افتد. به این ترتیب، بخشی با عنوان پیام قرآنی ارائه شده است و در جلسه‌ی چهارم قرار دارد. علاوه بر این، موضع آیات قرآن کریم در میان محتوای برخی از درس‌ها یا در انتهای درس‌ها متناسب با موضوع و برای جمع‌بندی درس آورده شده است تا به‌طور ضمنی نشست گرفتن مفاهیم دینی از آیات قرآنی درک شود.

ویژگی دیگر کتاب حاضر، فعالیت‌محور بودن آن است. پس از ارائه‌ی هر درس در جلسه‌ی دوم، فعالیت‌های کاملاً مرتبط با موضوع و داستان درس آورده شده است. علاوه بر آن جلسه‌ی چهارم هر درس، مجموعه‌ای از فعالیت‌های متمرکز بر محور درس و برای تثبیت یادگیری‌های دانش‌آموزان و اشاعه‌ی آن‌ها ارائه شده است.

...

با توجه به سند برنامه‌ی درسی ملی مبنی بر تلفیق کتاب‌های قرآن و هدیه‌های آسمان و معضلات موجود در کتاب درسی فعلی و با عنایت به محدودیت‌های ناشی از سطح دانش و اندیشه‌ی دانش‌آموزان و برخی تفاوت‌های ذاتی اهداف حوزه‌های یادگیری «حکمت و معارف اسلامی» و «قرآن و معارف»، کتاب جدید در جهت تعمیق اهداف تربیتی، دو هدف اساسی دارد که یکی آموزش روخوانی و روان‌خوانی است.

براساس برنامه‌ی درسی ملی دو حوزه‌ی یادگیری «حکمت و معارف اسلامی» و «قرآن و عربی» با هدف تعمیق معرفت و ایمان دانش‌آموزان به اعتقادات و احکام الهی که همان معرفت و ایمان به دین اسلام است، پیش‌بینی شده‌اند. این وظایف، مهم‌ترین رسالت تعلیم و تربیت دینی است.

جهت‌گیری کلی در سازمان‌دهی محتوا و آموزش حوزه‌های تربیت و یادگیری «حکمت و معارف اسلامی» و «قرآن و عربی» به‌دلیل ارتباط وسیع و دقیق محتوای دو حوزه، در برنامه‌ی درسی ملی در یک بخش آمده است. براساس این سند، سازمان‌دهی محتواهای دو حوزه‌ی مذکور در دوره‌ی ابتدایی به‌صورت تلفیقی است و باید به‌شکل کامل و در حد عناصر موجود در کتاب درسی به دلایلی از جمله میزان توانایی دانش‌آموزان در روخوانی، سطح فکری دانش‌آموزان و برخی از اهداف متفاوت دو درس، با یک شیب ملایم انجام گیرد.

توضیح آنکه هدف روخوانی و روان‌خوانی قرآن از اهداف اصیل در تعلیم و تربیت دینی است. ارائه‌ی محتوای متناسب با آیات قرآن کریم، در یک درس احتیاج به رشد فکری دانش‌آموزان دارد. بنابراین نمی‌توان برای این بخش از آیات که با هدف ارتقای قرائت طراحی شده است، مفاهیم دینی را افزود.

از سوی دیگر، همراهی مفاهیم دینی با آیات مرتبط سبب می‌شود که همکاران محترم به آموزش مفاهیم پیش از قرائت توجه

موضع آیات قرآن کریم در میان محتوای برخی از درس‌ها یا در انتهای درس‌ها متناسب با موضوع و برای جمع‌بندی است تا به‌طور ضمنی نشست گرفتن مفاهیم دینی از آیات قرآنی درک شود

